

ВИКОРИСТАННЯ «E-LEARNING» (ЦИФРОВОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ) В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО

E-learning in its direct sense means electronic learning, i.e., this is the system of education with information and telecommunication technologies usage. Distance learning or education means learning at distance, which does not require students or pupils` presence in the classroom at exact time. Considerable opportunities are given by electronic learning (e-learning), therefore often e-learning is associated with distance learning, but these are different concepts, they are joined only by the fact, that in both cases information and telecommunication technologies are used and there is independence of information transmitting from time and location. The article deals with the essence characteristics, which disclose digital and distance learning, outlines the perspectives of its usage.

У Положенні про дистанційне навчання, прийнятого на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2003 року «Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки», під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій, що реалізується через систему дистанційного навчання (СДН) [8].

Означеним Положенням визначено структуру системи дистанційного навчання, до якої входять:

- координаційна рада з розвитку дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки;
- комісії при Координаційній раді за окремими напрямками забезпечення розвитку СДН;
- головний, регіональні, базові та локальні центри СДН;
- банк атестованих дистанційних курсів, які об'єднані між собою спеціалізованими інформаційно-комунікаційними мережами.

Банк атестованих дистанційних курсів СДН (далі – БАДК) є розподіленим інформаційним ресурсом, який може бути розташований на серверах центрів СДН з централізованою системою віртуального керування ним та захисту від несанкціонованого доступу і копіювання інформації [8].

Використання дистанційного навчання надає можливість:

- збільшення кількості споживачів освітніх послуг незалежно від місця їх проживання;
- одержання безперервної освіти впродовж життя;
- підвищити громадянам, у тому числі педагогічним працівникам, професійну підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації;
- підвищити соціальну підтримку проблемних груп населення тощо [8].

Засобом реалізації основних положень та очікуваних результатів дистанційної освіти виступає електронне навчання (e-learning).

Електронне навчання визначається як перспективна інтерактивна модель навчання, заснована на використанні нових мультимедійних технологій Інтернету з оновленням форм, методів і технологій навчання метою яких є підвищення якості навчання. До таких технологій навчання відносять e-learning (електронне навчання), m-learning (мобільне навчання), u-learning (всепроникаюче навчання), f-learning «перевернуте» навчання, blended-learning (змішана модель) навчання.

Електронне навчання (e-learning) – це система навчання, що пропонує використання Інтернет-технологій, електронних бібліотек, навчально-методичних мультимедіа-матеріалів, віртуальних лабораторій і практикумів тощо [4].

Щодо терміну «дистанційне навчання» то, як зпсвідчують дослідження вчених, однією із основних причин існування труднощів під час перекладу англійських термінів із дистанційного навчання є існування багатьох синонімічних рядів до основних термінів цієї терміносистеми в англійській і українській мовах. Яскравим прикладом цього твердження може бути переклад українською мовою терміну «дистанційне навчання», який має в англійській мові такі взаємозамінно використовувані терміни: «education at a distance» – освіта на відстані, «distance education» – дистанційна освіта, «distance learning» – дистанційне навчання, «distance teaching» – дистанційне викладання, «distant education» – дистантна освіта, «distant learning» – дистантне навчання, «network(ed) learning» – мережеве навчання, «E-learning» («eLearning», «electronic learning») – електронне навчання, «online learning on-line learning») – діалогове (онлайнове) навчання, «blended learning» – змішане (комбіноване) навчання, «virtual learning» – віртуальне навчання, «Internet-base learning» – Інтернет-навчання, «Internet-based training» – Інтернет-тренування (тренінг), «Web-based learning» – Веб-навчання, «Web-based training» – Веб-тренування (тренінг), «open learning» – відкрите навчання, «open and distance learning» – відкрите і дистанційне навчання та ін. Основна риса, яка об'єднує всі ці терміни, – це використання інформаційно-комунікаційних технологій [12].

Електронне навчання – це загальний термін, який відноситься до будь-якого типу навчання, яке відбувається на електронних платформах. Це може включати все: від онлайн-курсів і відеоуроків до груп у соціальних мережах і навіть обміну текстовими повідомленнями з наставником.

Електронне навчання має широкий спектр пропозицій: починаючи від вивчення певної теми, удосконалення професійних навиків, розваг, довідкових матеріалів, спеціальних і спеціалізованих програм тощо. Це сучасний найновіший і найефективніший метод навчання, який суттєво змінив спосіб навчання. Використовуючи комп'ютер чи інший електронний пристрій можна швидко, легко і ефективно одержати доступ до значного масиву навчальних матеріалів та заходів. Важливо те, що електронне навчання стає з кожним днем все доступнішим для широкого кола споживачів освітніх послуг. Найважливіші переваги електронного навчання полягають у наступному:

- можливості для самостійного навчання;
- більш персоналізоване навчання;
- можливість адаптувати навчальні потреби до індивідуальних потреб кожного здобувача освіти;
- доступ до електронного навчання можна отримати в будь-який час і в будь-якому місці;
- електронне навчання часто є більш економічно ефективним, ніж традиційні методи навчання;
- електронне навчання може бути більш захоплюючим та інтерактивним, ніж традиційні методи навчання тощо.

Ці переваги роблять електронне навчання привабливим варіантом для багатьох учнів. Однак, електронне навчання не позбавлене недоліків. Однією з найбільших проблем є забезпечення того, щоб учні були залучені та мотивовані навчатися. Крім того, електронне навчання може бути менш особистим, ніж навчання віч-на-віч, і може бути важко надати той самий рівень підтримки та зворотного зв'язку, який учні отримували б у традиційному класі.

Незважаючи на ці проблеми, електронне навчання може бути ефективним способом навчання, і його переваги часто переважають недоліки. При ефективному використанні електронне навчання може бути надзвичайно цінним інструментом, може надати учням гнучкий і зручний досвід навчання, що відповідає їхнім індивідуальним потребам [2].

Дослідники історії зародження дистанційного навчання стверджують, що саме у Великобританії з'явився перший досвід використання дистанційної освіти, коли у 1858 році у Лондонському університеті надали можливість скласти іспити на ступінь бакалавра і магістра особам незалежно від того, де вони і як навчалися.

Бурхливе зростання залізниць у Північній Америці стимулювало поширення навчання за листуванням у США і Канаді. У 1892 році В.Р. Харпер заснував перше університетське відділення дистанційного навчання в університеті Чикаго, почавши експериментувати з позакласним викладанням.

У 1911 році дистанційне навчання з'явилося в Австралії, коли почали свою роботу курси університетського рівня в Квінслендському університеті в Брісбені.

У 1938 році у Вікторії (Канада) відбувся перший з'їзд Міжнародної Ради з кореспондентської освіти (International Council for Correspondence Education). Дистанційна освіта розвивалась, як через появу приватних кореспондентських шкіл, так і через розвиток підрозділів дистанційного навчання в класичних університетах. У другій половині XIX – першій третині XX ст. заклади додаткової освіти пропонували короткострокові професійно-технічні курси підвищення кваліфікації та різні курси передекзаменаційної підготовки.

Таким чином, дистанційне навчання є продовженням кореспондентського навчання. У колишньому Радянському Союзі, в тому числі в Україні, з кінця 1920-их років різновид такого навчання відомий під назвою заочне навчання [10].

Яскравим свідченням розбудови дистанційного навчання стало заснування Відкритого Університету Сполученого Королівства (1969 рік). Відкритий університет Великої Британії був заснований на переконанні у тому, що комунікаційні технології можуть забезпечити високий рівень якості освіти для людей, у яких не було можливості відвідувати заняття у традиційних університетах.

У 1989 р. у США створено систему публічного телебачення (PBS TV), яка являла собою консорціум 1500 коледжів і телекомпаній. PBS TV включає в себе кілька навчальних програм, які транслюються по чотирьох освітніх каналах. Особливе місце серед них займає програма навчання дорослих, яка пропонує курси в різних галузях науки, бізнесу та управління. Розквіт освітнього телебачення припадає на 70–80-ті рр., коли Латинська Америка і багато інших країн інтенсивно запроваджували його. Однак, основним недоліком телебачення, яке використовується як засіб навчання, було те, що воно не забезпечувало зворотного зв'язку. Варто зазначити, що навчальні телевізійні програми мали місце і в Україні. Незважаючи на те, що телебачення знайшло нову сутність у формі відео, йому бракувало функції динамічної взаємодії, яка є серцевиною процесу освіти. Тому зараз навчальне телебачення займає лише другорядну роль у навчанні, доповнюючи дистанційне навчання, що проводиться за допомогою телекомунікаційної супутникової освітньої технології.

Розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, що припадає на 1985 рік, ознаменував новий етап у розвитку дистанційного навчання. Після широкого впровадження сервісу WWW у 1993 р. дистанційна освіта, заснована на цій технології, отримала велике розповсюдження [10].

Розвиток дистанційної освіти в Україні розпочався значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи і здійснювався за умов низького рівня інформатизації українського суспільства, незначної кількості оснащення комп'ютер-

ною технікою шкіл України та відсутності спеціалізованих методик дистанційного навчання [9].

Розгортанню дистанційного навчання сприяло прийняття Закону України «Про Національну програму інформатизації» (1998 рік), що надавала пріоритет соціально-економічному, науково-технічному, національно-культурному розвитку країни з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації та була спрямована на розв'язання найважливіших загальносуспільних проблем серед яких визначалися і проблеми освіти [5].

У 2000 році Міністерство освіти і науки України затвердило Концепцію розвитку дистанційної освіти. Вихідними концептуальними положеннями розвитку дистанційної освіти стали: гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, соціальна рівність, інтернаціональність, нова роль викладача, позитивний вплив на студента, якість. У Концепції розвитку дистанційної освіти було обгрунтована доцільність створення системи дистанційної освіти в Україні, з огляду на те, що:

- по-перше, Україна відстає від розвинутих країн у застосуванні технологій дистанційного навчання при підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців різних галузей і рівнів;

- по-друге, має місце суттєве відставання телекомунікаційних мереж передачі даних, які відзначаються недостатньою пропускну здатністю, надійністю зв'язку та його низькою якістю;

- по-третє, в Україні відсутня нормативно-правова база, яка б регламентувала і забезпечувала діяльність навчальних закладів у напрямку впровадження дистанційної освіти як рівноцінної форми навчання з очною, заочною та екстернатом [6].

Але, не зважаючи на існуючі проблеми, стрімко зростала кількість студентів, що здатні і бажали навчатися за дистанційними технологіями. Важливим поштовхом до цього стало створення у рамках Національної програми інформатизації національної телекомунікаційної мережі для установ науки і освіти України з доступом до Інтернет.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 23 вересня 2003 року затвердив «Програму розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки». Ця Програма була спрямована на подальший розвиток системи дистанційного навчання, а також на забезпечення системності, комплексності та узгодженості дій у реформуванні освітньої системи, пов'язаної з дистанційним навчанням.

Мета програми полягала у забезпеченні широкого доступу населення до освітніх ресурсів і створення умов для безперервного навчання впродовж усього життя шляхом розвитку системи дистанційного навчання на основі новітніх педагогічних, інформаційних та телекомунікаційних технологій.

Реалізація Програми передбачала здійснення нормативно-правового організаційного, науково-методичного, інформаційно-телекомунікаційного,

матеріально-технічного, кадрового, економічного та фінансового забезпечення системи дистанційного навчання; удосконалення структури в системі дистанційного навчання шляхом розширення мережі її центрів; забезпечення контролю якості в системі дистанційного навчання за рахунок впровадження в практику експертизи курсів і технологій дистанційного навчання; розвиток дистанційної форми навчання в системі вищої освіти за всіма напрямками підготовки фахівців для гуманітарної, економічної, юридичної, природничої, інженерної, військової, аграрної та інших галузей; використання дистанційного навчання в системі післядипломної освіти для перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері підприємництва, державного та муніципального управління, системі митної та податкової служби, фінансово-банківській системі, а також педагогічних і науково-педагогічних працівників загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів; організація дистанційного навчання в системі загальної середньої та професійно-технічної освіти; забезпечення професійної підготовки та психологічної підтримки окремих груп населення, зокрема безробітних, громадян з особливими потребами, військовослужбовців строкової служби, осіб, що знаходяться в місцях позбавлення волі, тощо [11].

На виконання означеної програми було розроблене і затверджене «Положення про дистанційне навчання» з послідовними змінами у 2015 та 2020 роках [8].

Значному розвитку дистанційного навчання сприяла низка державних законодавчих актів відносно розбудови системи дистанційної освіти: Закон України «Про освіту», постанова Верховної Ради України «Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 2000–2002 роки»; Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про створення Українського центру дистанційної освіти», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Концепція розвитку освіти України на період 2015» та інші.

Останні події у світі та в Україні: пандемія викликана вірусом Covid-19, воєнна агресія Росії проти України, засвідчили стрімке зростання використання дистанційного навчання, що дозволило системі освіти вистояти навіть за таких складних умов.

Особливості використання цифрового дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО зумовлені перш за все особливостями дистанційного навчання загалом. У Положенні про дистанційне навчання [8] звертається увага на особливості організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, який має здійснюватися на основі навчальних планів, що розроблені у відповідності до галузевих стандартів.

Положенням про дистанційне навчання визначені організаційні форми навчального процесу дистанційного навчання у вищих навчальних закладах:

- навчальні заняття;
- виконання проєктних завдань;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять при дистанційному навчанні у вищих навчальних закладах є: самостійне вивчення навчального матеріалу дистанційного курсу, лекція, консультація, семінар, дискусія, практичне заняття, лабораторне заняття.

У самостійному вивченні навчального матеріалу передбачається використання навчальних матеріалів дистанційних курсів, які студенти одержують через Інтернет (Інтранет, корпоративну мережу) та/або на магнітному носії (CD-ROM).

Вимоги щодо самостійного вивчення навчального матеріалу конкретної дисципліни визначаються навчальною програмою дисципліни, методичними вказівками, інструкціями і завданнями, що містяться у дистанційному курсі.

Перелік дисциплін, за якими не допускається дистанційне виконання лабораторних робіт, визначає вищий навчальний заклад.

Виконання проєктних завдань у дистанційному навчанні передбачає розроблення курсових та дипломного проєктів (робіт), які виконуються студентами самостійно з наданням можливості консультування з керівниками проєктів та консультантами через електронну пошту або очно [8].

Науковці відзначають, що є психологічні і педагогічні аспекти системи дистанційної освіти, які до сьогодні залишаються найменш науково-теоретично обґрунтованими й усвідомленими, так як дистанційне навчання ставить перед педагогами нові вимоги не тільки в змістовій сфері освіти, а й у технологічній.

До особливостей технологічного характеру дистанційного навчання відносять:

- його інтерактивний характер,
- необхідність чіткого планування у часі,
- інтенсивність дискусій,
- необхідність участі слухачів у коригуванні структури, змісту і ефективності курсу.

Курс дистанційного навчання це цілісний процес, що припускає індивідуальний пошук нових знань, обмін листами з викладачем і студентами, звернення до електронних періодичних видань. Систематичний контроль здійснюється у формах оперативного зворотного зв'язку і автоматичного контролю [7].

Особливості дистанційного навчання у ВОЗ виявляються у зміні цілей та основних принципів ефективної взаємодії організації навчання.

Головними цілями дистанційної освіти виступають:

- введення у процес навчання новітніх освітніх технологій і створення за допомогою цього сучасного освітнього простору;
- стимулювання самостійної пошукової роботи учнів, що спрямовується викладачами;
- поступовий перехід від репродуктивного навчання до більш сучасного: креативного [7].

Дидактичні принципи, таким чином, розглядаються як рекомендації, які скеровують педагогічну діяльність і навчальний процес в цілому, як засоби досягнення педагогічних цілей із урахуванням закономірностей і умов протікання навчально-виховного процесу, як система загальних і принципово важливих орієнтирів, що визначають зміст, методи, організацію навчання і способи аналізу його результатів [13].

Ґрунтуючись на дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених, О.В. Шупта, не заперечуючи значення основоположних вихідних положень традиційної системи навчання в дистанційній освіті, виділяє три групи особливих дидактичних принципів дистанційної системи навчання у професійній підготовці.

Перша група – загальні принципи (спільні для традиційної і дистанційної освіти). До них відносять принципи науковості, систематичності і послідовності, зв'язку теорії з практикою, наочності навчання, свідомості і активності, доступності знань і тривалості знань.

Друга група – це принципи дистанційного навчання, які у традиційній педагогіці не виділялися у принципи, але за дистанційного навчання набули статусу дистанційних принципів через зростання їх значення. Цю групу принципів утворюють діяльність, з формування підтримуючого дружнього середовища, оптимальне сполучення «м'яких» і «твердих» форм керування пізнавальною діяльністю студентів, особистісно-опосередкована взаємодія, індивідуальний підхід до створюваних інтелектуальних продуктів, тих, хто навчається, регламентування навчання.

Третя група – специфічні принципи дистанційного навчання, обумовлені інтенсивним використанням інформаційних технологій. Цю групу складають принципи відкритості комунікативного простору, пріоритету стандартизації, інтерактивності, стартових знань, ідентифікації, педагогічної доцільності застосування засобів нових інформаційних технологій, відкритості та гнучкості навчання [13].

Головною особливістю дистанційного навчання є його психологічний аспект, тому, як вбачає О.В. Кучай, ефективність навчання, що складається в основному з самостійної роботи, на 95% залежить від учня, його волі, уваги, посидючості і самоконтролю. Дистанційне навчання доречно як додатковий вид освіти, коли є певна база знань, отримана студентом в очній формі, тоді у студента вже є мотивація – підвищення рівня кваліфікації для отримання більш високооплачуваної роботи [7].

Головними принципами організації дистанційного навчання у ЗВО є доступність навчання. Під принципом доступності розуміється те, що навчальні заняття повинні відбуватися у зручний для студентів час, доступ до навчальної інформації повинен бути незалежно від того, де знаходяться студенти. Забезпечення принципу доступності дистанційної освіти надзвичайно доречно і важливо для системи вищої освіти, де передбачено дуальна форма освіти, заочна форма освіти, друга вища освіта, підвищення професійної кваліфікації тощо.

Особливістю дистанційної освіти є методики оцінювання, які засновані та тестуванні, при цьому виникає проблема оцінки знань при відсутності очного контакту.

Особливих характеристик набуває міжособистісне спілкування. У такому випадку важлива ретельна організація дидактичного діалогу; імітування діалогу в навчальних матеріалах; організація персональної підтримки студентів у період між стаціонарними заняттями: консультації, надання інформації, в якій студенти можуть бути зацікавлені (про майбутні віртуальних події, про надходження нової інформації на сайті, створення навчальних спільнот тощо); розподіл інтерактивної діяльності в оптимальному співвідношенні з самостійною роботою студента [7].

Маючи певний теоретико-практичний досвід використання дистанційного навчання у ЗВО, науковці класифікують особливості дистанційного навчання за перевагами і недоліками на такі основні види: організаційно-педагогічні, інформаційно-технологічні й психологічні.

До особливих організаційно-педагогічних переваг дистанційної освіти відносять:

- вільний вибір закладу освіти незалежно від місця перебування здобувача, тобто можливість без перешкод бути в будь-якому місці світу й паралельно здобувати необхідні компетентності;

- нівеляція вікових обмежень, зняття обмежень щодо фізичних можливостей і основної професійної діяльності, що дозволяє залучити велику кількість здобувачів. Можливість здобувати неперервну освіту впродовж життя;

- гнучкість і мобільність у здійсненні освітньої діяльності, що передбачає власний графік навчання, самостійний вибір темпу залежно від індивідуально-типологічних властивостей, а також можливість економити власний час;

- здобувач має можливість спроектувати освітнє місце з урахуванням власних бажань, що буде сприяти ефективнішому засвоєнню необхідних компетентностей за рахунок створення сприятливішої атмосфери;

- професійний розвиток викладачів, оскільки розробка й впровадження дистанційних курсів вимагає здобуття інноваційно-технологічних компетентностей.

Особливі інформаційно-технологічні переваги дистанційної освіти такі:

- можливість використовувати різноманітні форми подання навчального матеріалу: від стандартних текстових і графічних до більш ефективних, аудіо й відео; комунікація і зворотний зв'язок між викладачем і студентами за допомогою сучасних форм комунікації у вигляді проведення чатів, форумів, використання блогів; створення віртуальних груп, професійних спільнот, за допомогою яких викладачі, здобувачі й усі зацікавлені особи можуть обмінюватися досвідом, спільно розв'язувати проблемні й практичні ситуації тощо.

До особливих психологічних переваг дистанційної освіти належать:

- розвиток таких індивідуально-психологічних якостей осіб, які навчаються дистанційно, як внутрішня мотивація до навчання, самостійність, індивідуальний стиль освітньої діяльності, адаптивність, цілеспрямованість тощо.

Визначені якості не лише сприяють ефективному здобуттю необхідних компетентностей, а й зумовлюють конкурентоспроможність майбутнього фахівця на сучасному ринку праці; формування ефективної дистанційної комунікації, що є затребуваною якістю здобувача освіти для сучасного працевлаштування [7].

Відповідно, до вищенаведеного, дистанційна освіта має численні переваги, що робить її популярною для впровадження в освітній процес провідних зарубіжних університетів і на теренах української вищої школи. Однак застосування дистанційної освіти, особливо в Україні, має й певні недоліки, які заважають повноцінному впровадженню цієї форми освіти у вітчизняних закладах вищої освіти та є певним зворотним боком її переваг.

Серед особливих організаційно-педагогічних недоліків дистанційної освіти педагоги виділяють такі:

- неможливість повноцінного зворотного зв'язку студентів із викладачем для вирішення поточних педагогічних ситуацій, пов'язаних із незрозумілістю виконання завдань, пояснення навчального матеріалу на прикладах тощо;

- відсутність повноцінного педагогічного контролю з боку викладача, що є стимулюючим чинником для ефективного навчання;

- ресурсовитратність і трудомісткість із боку закладу вищої освіти й викладача. Окрім необхідного технічного оснащення закладу освіти, від викладача вимагається створення дистанційного курсу, що, за різними оцінками, займає від 500 до 1000 годин при середньому обсязі планового річного навантаження науково-педагогічного працівника 1548 годин, тобто ґрунтовний дистанційний курс буде займати значну частину загального навантаження;

- складне практичне застосування навчального матеріалу, коли здобувач отримує велику кількість відомостей за досить короткий час, що породжує певну хаотичність у розумінні їх використання в реальному житті.

Дистанційна освіта у порівнянні із традиційною виділяється інформаційно-технологічними недоліками, що проявляються:

- у труднощі з технічним забезпеченням і доступом до мережі Інтернет, які своєю чергою зумовлюють проблеми в доступі до дистанційних курсів і виконанні необхідних навчальних завдань;

- у проблемі автентифікації здобувача, оскільки викладач не може ідентифікувати, чи саме та людина, яка здобуває освіту, виконує навчальні й контрольні завдання;

- у наявності у закладах вищої освіти матеріально-технічного забезпечення (комп'ютери, лабораторії, мультимедіа, програмне забезпечення тощо), що дозволяє ефективно підтримувати й адмініструвати процес дистанційного навчання.

Психологічний аспект особливостей дистанційної освіти, що проявляється у наступних недоліках:

- відсутність ключової умови ефективної комунікації в освітньому процесі (face-to-face), що призводить до нестачі емоційного контакту між викладачем та здобувачем і невідповідності таким психолого-педагогічним принципам навчання як антропоцентризм і гуманізм;

- неможливість ефективного навчання за умови відсутності розвинених індивідуально-психологічних якостей: самостійності, умотивованості, саморегуляції поведінки тощо [1].

Окрім загальноприйнятих особливостей дистанційної освіти існують особливості дистанційного навчання окремим спеціальностям, де дистанційна освіта не може бути єдиною формою здобуття знань, а лише у поєднанні з іншими формами сприяє формуванню відповідних компетентностей майбутнього фахівця.

На сьогоднішній день у світі існує багато e-learning платформ для організації електронного навчання, які поділяються на дві великі категорії: із закритим кодом (комерційні) і відкритим кодом (поширюються безкоштовно). Найпоширеніші з них:

- Atutor <http://www.atutor.ca> – Dokeos <http://www.dokeos.com>
- DotLRN <http://www.ilias.de/index.html>
- LON-CAPA <http://www.lon-capa.org>
- Moodle <http://moodle.org> – Open USS <http://www.openuss.org>
- Sakai <http://sakaiproject.org>
- Spaghetti Learning <http://www.spaghettilearning.com> [3].

Дистанційне навчання забезпечується переважно електронними засобами навчання. Їх класифікують за різними ознаками.

За функціональним призначенням, наприклад, виділяють такі електронні засоби навчання:

- довідково-інформаційні електронні засоби навчання – електронні тексти лекцій, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, інформаційні матеріали мережі Інтернет, бази даних з текстовим, гіпертекстовим або мультимедійним поданням навчального матеріалу, електронні енциклопедії, довід-

ники та інструкції, інформаційні матеріали веб-сайтів, веб-сторінок та інформаційних порталів тощо;

- демонстраційно-моделювальні електронні засоби навчання – імітаційні мультимедійні моделі, що використовуються замість динамічних плакатів, комп'ютерні ділові ігри тощо;

- контролюючі електронні засоби навчання, призначені для визначення рівня навчальних досягнень студентів – автоматизовані контролюючі тести, комплекси вправ для самоконтролю знань, умінь і навичок тощо;

- навчально-контролюючі електронні засоби навчання, призначені для одержання і контролю знань, умінь і навичок з дисципліни;

- програмні засоби системного та прикладного призначення, що є теж електронними засобами навчання, оскільки допомагають викладачам створювати документи, веб-сайти, портали та веб-сторінки [3].

Для підтримки дистанційного навчання існують безкоштовні, вільно поширювані, локалізовані в Україні системи: ATutor, ILIAS, Moodle, OLAT.

Названі системи мають сучасні засоби спілкування студентів та викладачів – чати, форуми, електронну пошту. Для створення навчальних курсів, викладачам не потрібно мати додаткової спеціалізованої підготовки, достатньо мати навички роботи з браузером та текстовим редактором так як створення курсів в цих системах – досить простий і зручний процес; всі вони безкоштовні, доступні для завантаження з сайтів виробників. Ці системи весь час оновлюються, до них створюються сучасні доповнення; збільшується кількість загальнодоступних навчальних курсів, які можна використовувати безпосередньо (або частково модифікованими) в навчальному процесі. Для роботи з ними (як для створення курсів, так і для навчання) необхідна наявність на ПК будь-якої сучасної операційної системи з графічним інтерфейсом, виходом до Інтернет та сучасним браузером – нема потреби у додатковому програмному забезпеченні.

Система MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) на наш час одна з найкращих систем розробки дистанційних курсів та підтримки дистанційного навчання. Багатомовна підтримка інтерфейсу, у тому числі і української мови. Використовується багатьма навчальними закладами України, як система підтримки дистанційного, заочного та очного навчання [9].

Таким чином, електронне навчання (e-learning) як сучасна перспективна модель навчання, що ґрунтується на використанні інформаційних і комунікаційних технологій та здійснюється з допомогою електронних пристроїв та відповідних сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Наукові розвідки історії заснування і розвитку дистанційного навчання засвідчують той факт, що зароджене у формі кореспондентської освіти, дистанційне навчання розвивалося разом з розвитком технічних можливостей для його здійснення. Сучасний стан розвитку інформаційно-

комунікаційних технологій вивів можливість електронного дистанційного навчання на новий рівень з достатньо переконливими перевагами перед традиційною формою навчання. В Україні електронне дистанційне навчання почали впроваджувати у практику освіти значно пізніше але, не зважаючи на це, воно почало стрімко розвиватися і сьогодні стає очевидним те, що цей процес незворотний.

Практика використання електронного навчання у дистанційній освіті у ЗВО довела свою ефективність, не зважаючи на певні недоліки дистанційної освіти загалом. Мінімізувати недоліки дистанційної освіти можливо при умові розробки чіткого методичного супроводу та відповідного техніко-технологічного та програмного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білаш В.П., Гринь В.Г., Гринь К.В. Тенденції й напрями в дистанційній освіті. *Матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю 25 березня 2021 року*. Полтава. 2021. С. 26–28.

2. Васвані Джитендра. Що таке електронне навчання? Знайте важливість електронного навчання в освіті. URL:<https://www.bloggersideas.com/uk/what-is-e-learning>

3. Гетта В.Г., Єрмак С.М., Джевага Г.В., Шульга О.М., Повечера І.В., Носовець Н.М., Коляда А.М. Дистанційне навчання: дидактика, методика, організація: монографія. Чернігів, 2017. 286 с.

4. Електронне навчання (e-learning). Освітній портал «На урок URL: <https://naurok.com.ua> > statty...

5. Закон України «Про Національну програму інформатизації» (1998 рік). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z980074>

6. Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років» (2015 р.) URL:<https://pon.org.ua/novyny/3549-koncepciya-rozvitku-osviti-ukrayini-na-2015-2025.html>.

7. Кучай О.В. Особливості дистанційного навчання у вищій школі [Електронний ресурс]. *Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 292–294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2017_4_56_22

8. Наказ Міністерство освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання»: URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

9. Напреев Я. Освітній потенціал систем дистанційного навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші. Умань: ПП Жовтий О.О. 2010. Випуск 1. С. 245–252.

10. Пилаєва Т. Історія розвитку дистанційної освіти в світі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Во-*

лодимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 47. С. 114–118.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2016_147_30

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2003 р. «Про затвердження програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1494-2003-%D0%BF#Text>

12. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2003. № 490. С. 95–104.

13. Шупта О.В. Дидактичні принципи дистанційного навчання. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Вид-во ЧНУ, 2011. Вип. 582. С. 184–194.*